

Søknad om tilskudd til overordnet forprosjekt – Vestre Moland kirke

Søker: Lillesand kirkelige fellesråd

Kirkebygg: Vestre Moland kirke, Lillesand kommune

Type kirke: Middelalderkirke fra 11–1200-tallet, opprinnelig steinkirke, senere ombygd til korskirke i tre

Vernestatus: Fredet kulturminne

Formål med prosjektet

Lillesand kirkelige fellesråd søker tilskudd til et overordnet forprosjekt for Vestre Moland kirke. Målet er å få en helhetlig oversikt over kirkens tilstand og behov, og å legge et faglig forsvarlig grunnlag for videre sikring, istandsetting og bevaring. Kirken har stor kulturhistorisk verdi og er et aktivt gudstjenestested med sentral plass i lokalsamfunnets historie.

Innhold – i tråd med kravspesifikasjonen

Post 001: Ny tilstandsvurdering etter NS3424 og NS16096, inkludert dronefotografering og skaderegistrering.

Denne posten omfatter en utvidet tilstandsanalyse av Vestre Moland kirke, og er en av de mest omfattende og faglig krevende delene av forprosjektet. Arbeidet skal utføres etter standardene NS3424 og NS16096, som gir metodisk grunnlag for vurdering av bygningens tekniske og kulturhistoriske tilstand.

NS3424 benyttes for generell tilstandsanalyse av byggverk, og nivå 2 innebærer visuell kontroll, enkle målinger og vurdering av skadeomfang og konsekvens. NS16096 er spesifikt rettet mot kulturminner og gir føringer for dokumentasjon og vurdering av bevaringsverdi.

I tillegg skal det gjennomføres dronefotografering av tak, tårn og beslag for å dokumentere områder som er vanskelig tilgjengelige. Skaderegistrering skal utføres systematisk med nummererte bilder og tekstbeskrivelser, og inngå i en samlet rapport.

Det finnes en tidligere tilstandsrapport fra 2020, utført av HR Prosjekt AS, som gir en god oversikt over byggets tilstand. Denne rapporten er imidlertid gjennomført etter NS3424 nivå 1, og mangler vurderinger etter NS16096. Den inneholder 23 registrerte avvik og gir indikasjoner på behov for tiltak, blant annet:

- Sig i grunnmur og mulig dreneringssvikt
- Løs og knust takstein
- Råte i vindusrammer og biologiske skadegjørere i tårn

- Fuktmerker i takkonstruksjoner og behov for overvåking

Den nye tilstandsvurderingen vil bygge videre på denne rapporten, men gjennomføres med høyere metodisk presisjon og i henhold til kravene fra Riksantikvaren og Kirkebevaringsfondet.

Formål: Å få en faglig dokumentert oversikt over byggets tilstand, identifisere behov for sikring og istandsetting, og gi grunnlag for prioritering av tiltak i hovedprosjektet.

Estimert ressursbruk: [REDACTED]

Post 002: Historisk arkivsøk og oversikt over bygningens endringer.

Denne posten omfatter innsamling og systematisering av historisk dokumentasjon knyttet til Vestre Moland kirke. Målet er å få en oversikt over bygningens utvikling, endringer i konstruksjon og interiør, samt tidligere vedlikeholds- og restaureringstiltak.

Arbeidet inkluderer:

- Arkivsøk i lokale og nasjonale kilder (f.eks. Riksarkivet, kommunale arkiv, kirkebøker)
- Innhenting av historiske tegninger, bilder og dokumenter
- Kartlegging av endringshistorikk, inkludert ombygging fra steinkirke til korskirke i tre
- Sammenstilling av funn i en oversikt som inngår i sluttrapporten

I tillegg finnes det allerede en lokalhistorisk bok:

Vestre Moland kirke – Trekk av dens historie gjennom 800 år, utgitt av menigheten.

Denne boken inneholder verdifull informasjon om kirkens bygnings- og interiørhistorie, og vil inngå som en sentral kilde i arbeidet.

Formål: Å dokumentere kirkens historiske utvikling og sikre at videre tiltak bygger på kunnskap om bygningens opprinnelige og endrede karakter. Dette er viktig både for antikvarisk forsvarlighet og for formidling av kulturarven.

Estimert ressursbruk: [REDACTED]

Post 003: Inneklimalogging med EM Systemer og vurdering av behov for nye sensorer.

Denne posten omfatter vurdering og eventuell oppgradering av inneklimalogging i Vestre Moland kirke. Kirken har allerede et etablert system fra EM Systemer, med sensorer som har logget inneklima over flere år. Forprosjektet skal:

- Gjennomgå eksisterende loggdata fra EM Systemer
- Vurdere behov for supplering med nye sensorer

- Kontrollere funksjonalitet og plassering av eksisterende sensorer
- Sikre at videre logging skjer i henhold til krav fra Riksantikvaren og Kirkebevaringsfondet
- Kartlegge inneklimateforhold med tanke på bevaring av inventar og bygningsdeler

Det er allerede gjennomført et omfattende arbeid med kartlegging av termisk inneklimate, energibruk og oppvarmingssystemet i kirken. Dette er dokumentert i rapportene:

- **"Vestre Moland Krk-Status Nå Sit Endelig"** – tilstandsrapport for oppvarming, energibruk og termisk inneklimate
- **"Vestre Moland Krk-Tiltak EM drift Anbef Endelig"** – anbefalinger for tiltak og forbedringer

Disse rapportene viser blant annet:

- At kirken har lav oppvarmingskapasitet i kor og alterområde, noe som gir utfordringer med å oppnå ønsket temperatur i kalde perioder
- At det er registrert lav luftfuktighet i vinterperioder, med risiko for tørkeskader på interiør og kirkekunst
- At sensorer i krypkjeller og på kaldt loft har vært ute av drift, og bør erstattes
- At inneklimateet stort sett ligger innenfor akseptable verdier, men med behov for forbedringer

Lillesand kirkelige fellelsråd søker om å få dekket kostnadene til utarbeidelse av disse rapportene som en del av prosjektet, da de utgjør et viktig faglig grunnlag for videre vurderinger og tiltak.

Formål: Å sikre et stabilt og dokumentert inneklimate som grunnlag for bevaring av kirkens bygningsmasse og inventar, og å integrere inneklimatedata i videre planlegging og tiltak.

Estimert ressursbruk: [REDACTED]

Post 004: Brannsikkerhetskartlegging med kvalifisert rådgiver.

Denne posten omfatter en faglig vurdering av brannsikkerheten i Vestre Moland kirke, med mål om å identifisere risikofaktorer og foreslå nødvendige tiltak for å sikre bygget, inventaret og brukerne. Arbeidet skal utføres av kvalifisert rådgiver med kompetanse innen brannsikring av verneverdige bygg.

Kartleggingen vil inkludere:

- Gjennomgang av eksisterende brannalarmanlegg og sløkkeutstyr
- Vurdering av rømningsveier, skilting og tilgjengelighet

- Kontroll av elektriske installasjoner med tanke på brannfare
- Vurdering av brannbelastning knyttet til lagring og interiør
- Sammenstilling av anbefalte tiltak i en fagrapport

Tidligere tilstandsrapport fra 2020 viser at det er installert Cerberus brannalarmanlegg, men det er ikke dokumentert om dette testes regelmessig. Det er pulverapparater i kirken, men branntepper er ikke observert. Rømningsveier er ikke vurdert i detalj, og det er behov for en helhetlig gjennomgang.

Lillesand kirkelige fellestråd søker om å få dekket kostnadene til faglig kartlegging og rapportering som del av prosjektet.

Formål: Å sikre at Vestre Moland kirke har tilfredsstillende brannsikring i henhold til gjeldende krav og anbefalinger for verneverdige bygg, og å legge grunnlag for eventuelle tiltak i hovedprosjektet.

Estimert ressursbruk: [REDACTED]

Post 005: Kartlegging av elektriske og varmeanlegg med fokus på driftssikkerhet.

Denne posten omfatter en teknisk gjennomgang av Vestre Moland kirkes elektriske anlegg og oppvarmingssystem, med fokus på driftssikkerhet, energibruk og inneklima. Arbeidet skal utføres av fagperson med kompetanse på eldre bygg og verneverdige installasjoner.

Kartleggingen vil inkludere:

- Vurdering av dagens elektriske installasjoner, sikringsskap og kapasitet
- Gjennomgang av varmekilder, styringssystem og sensorfunksjon
- Vurdering av behov for oppgradering eller utskifting av komponenter
- Sammenstilling av anbefalte tiltak for bedre driftssikkerhet og energieffektivitet

Det er allerede gjennomført en omfattende teknisk kartlegging av kirken, dokumentert i rapporten "**VestreMolandKrk-StatusNåSitEndelig**". Rapporten viser blant annet:

- At kirken har eldre rørvarmeovner og konvektorer med lav kapasitet i kirkerommet
- At varmestyringssystemet fra EM Systemer fungerer godt, men har sensorer som må skiftes
- At det er betydelige varmelekkasjer rundt dører og vinduer
- At energibruken er redusert etter innføring av brukstilpasset oppvarming, men fortsatt ligger på ca. 62.900 kWh/år

I tillegg er det utarbeidet en tiltaksrapport: "**VestreMolandKrk-TiltakEMdriftAnbefEndelig**", som anbefaler:

- Tetting av varmelekkasjer
- Full utskifting til LED-pærer
- Tilleggsisolering på kaldt loft
- Oppgradering av varmestyring med strømvakt-funksjon
- Ny elektrisk oppvarming med lavtemperatur strålevarme

Lillesand kirkelige fellesråd søker om å få dekket kostnadene til utarbeidelse av disse rapportene som en del av prosjektet, da de utgjør et viktig faglig grunnlag for videre vurderinger og tiltak.

Formål: Å sikre at kirkens tekniske installasjoner er driftssikre, energieffektive og tilpasset kravene til bevaring og bruk av verneverdige bygg.

Estimert ressursbruk: [REDACTED]

Post 006: Dronefotografering av tak, tårn og beslag.

Denne posten omfatter visuell dokumentasjon av kirkens takflater, tårnkonstruksjon og beslag ved hjelp av dronefotografering. Formålet er å få oversikt over tilstand og eventuelle skader på områder som er vanskelig tilgjengelige fra bakkenivå.

Arbeidet vil inkludere:

- Dronebasert fotografering av tak, gradrenner, spir, vindfløy og beslag
- Dokumentasjon av eventuelle skader, deformasjoner, rust eller løse elementer
- Bruk av bildematerialet i tilstandsvurdering (Post 001) og fotodokumentasjon (Post 012)
- Sammenstilling av bildene med tekstforklaringer og kartreferanser

Tidligere tilstandsrapport fra 2020 ble delvis basert på dronefotografering, men rapporten ble gjennomført etter NS3424 nivå 1 og mangler systematisk bildedokumentasjon. Det ble blant annet registrert:

- Løsnet og knust takstein rundt gradrenne i sørvest
- Rust og deformasjoner på spir og vindfløy
- Råte i vindskier og beslag

Dronefotografering vil gi nødvendig detaljinnsikt for å vurdere omfanget av disse skadene og oppdatere tilstandsgrunnlaget i henhold til NS3424 nivå 2 og NS16096.

Formål: Å dokumentere tilstanden på tak og tårn med høyoppløselige bilder, som grunnlag for tilstandsvurdering, sikringstiltak og videre planlegging.

Estimert ressursbruk:

Post 007: Vurdering av behov for oppdatert tegningsmateriale.

Denne posten omfatter en vurdering av eksisterende tegningsmateriale for Vestre Moland kirke, og behovet for å utarbeide nye plantegninger, snitt og detaljer. Tegningsmaterialet som finnes i dag stammer fra 1943 og er lite detaljert. Det mangler oppdaterte tegninger som viser dagens bygningsmessige tilstand, endringer og interiør.

Arbeidet vil inkludere:

- Gjennomgang og digitalisering av eksisterende tegninger
- Vurdering av mangler og behov for nye tegninger
- Forslag til omfang og metode for oppmåling og tegning
- Eventuell innhenting av tilbud fra arkitekt eller oppmålingsfirma

I tillegg til behovet for teknisk oppdatering, er det viktig å sikre at tegningsmaterialet kan brukes i videre planlegging, søknadsprosesser og dokumentasjon. Dette er særlig relevant for verneverdige bygg, der tiltak krever godkjenning fra Riksantikvaren og må være godt dokumentert.

Formål: Å sikre at det finnes oppdatert og tilstrekkelig tegningsmateriale som grunnlag for videre prosjektering, tiltak og dokumentasjon.

Estimert ressursbruk:

Post 008: ROS-analyse med vurdering av naturpåvirkninger.

Denne posten omfatter en risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS) for Vestre Moland kirke, med særlig fokus på naturpåvirkninger og ytre forhold som kan utgjøre risiko for bygget, brukerne og kulturminneverdiene.

Kirken ligger ute på et jorde med sandgrunn, og det er liten fare for ras eller flom. Terrenget rundt er åpent og relativt flatt, noe som gir gode dreneringsforhold. Det er imidlertid behov for å vurdere andre risikofaktorer, som:

- Sterk vind og storm, særlig mot tårn og spir
- Trær i nærheten som kan velte og skade bygget
- Klimatiske forhold som påvirker inneklimate og konstruksjoner

- Tilkomst og sikkerhet ved bruk i vinterhalvåret

ROS-analysen vil også se på hvordan naturpåvirkninger kan samvirke med eksisterende bygningsmessige svakheter, som tidligere registrert sig i grunnmur og fuktproblemer. Analysen skal bidra til å identifisere behov for sikringstiltak og inngå i sluttrapporten (Post 011).

Formål: Å kartlegge og vurdere naturbaserte risikofaktorer som kan påvirke Vestre Moland kirke, og å foreslå tiltak for å redusere risiko og sikre bygget på lang sikt.

Estimert ressursbruk: [REDACTED]

Post 009: Tilstandsvurdering av inventar med konservator NKF-N, inkludert rapport fra NIKU-befaring 2009.

Denne posten omfatter en faglig vurdering av kirkens faste og løse inventar, inkludert kirkekunst, interiør og utsmykning. Vestre Moland kirke har verdifulle gjenstander med høy kulturhistorisk verdi, blant annet prekestol fra 1660, altertavle og malerier. Vurderingen skal utføres av konservator med medlemskap i NKF-N (Norsk konservatorforening), og følge anbefalte metoder for dokumentasjon og tilstandsanalyse.

Arbeidet vil inkludere:

- Visuell inspeksjon og vurdering av tilstand på altertavle, prekestol, benker, malerier og øvrig inventar
- Registrering av skader, slitasje, avflassing, sprekker og biologisk aktivitet
- Sammenstilling av funn i rapport med anbefalte konserveringstiltak
- Vurdering av bevaringsmiljø og påvirkning fra inneklime

Det finnes allerede en rapport fra NIKU etter befaring i 2009, som vil inngå som referanse i arbeidet. I tillegg er det nylig dokumentert tørkeskader og avflassing på flere interiørelementer i rapporten "**VestreMolandKrk-StatusNåSitEndelig**", blant annet:

- Sprekkdannelser i altertavle og prekestol
- Malingsavflassing på veggmalier
- Sprekk under hovedgalleri

Disse skadene antas å ha utviklet seg over tid, blant annet som følge av lav luftfuktighet ved tidligere kontinuerlig oppvarming. Det er derfor viktig å vurdere inventarets tilstand i sammenheng med inneklime og oppvarmingshistorikk.

Formål: Å dokumentere tilstanden på kirkens inventar og gi faglige anbefalinger for konservering og bevaring, som grunnlag for videre tiltak i hovedprosjektet.

Estimert ressursbruk: **Post 010: Kartlegging av kulturlag og gravetraseer.**

Denne posten omfatter en vurdering av om fremtidige tiltak ved Vestre Moland kirke kan berøre automatisk fredede kulturlag i grunnen, samt en kartlegging av eksisterende og planlagte gravetraseer. Kirken står på middelaldergrunn og har vernestatus som automatisk fredet kulturminne. Det er derfor viktig å avklare hvilke områder som kan være berørt av tidligere inngrep og hvilke som må behandles med særlig aktsomhet.

Arbeidet vil inkludere:

- Gjennomgang av historiske kart og dokumentasjon
- Samarbeid med kulturminneforvaltningen for vurdering av fredningsstatus
- Kartlegging av tidligere og planlagte gravetraseer
- Vurdering av behov for arkeologisk medvirkning ved fremtidige tiltak

To konkrete tiltak som vurderes i hovedprosjektet vil kreve graving:

1. **Fjerning av eksisterende kloakktank** og tilkobling til ordinært kommunalt kloakkanlegg.
2. **Reetablering av taknedløp til ledningsnett.** Tidligere var taknedløp koblet til ledningsnettet, men dette ble gravd over rundt 2010. I dag faller alt takvann ned ved kirken, noe som gir risiko for fuktskader og erosjon. Det er ønskelig å koble nedløpene tilbake til ledningsnettet.

Begge tiltakene vil kreve inngrep i grunnen, og det er derfor viktig å kartlegge om slike tiltak kan berøre kulturlag eller krever særskilt tillatelse.

Formål: Å sikre at videre tiltak ved kirken skjer i tråd med kulturminneloven og Riksantikvarens krav, og å legge til rette for faglig forsvarlig planlegging av inngrep i grunnen.

Estimert ressursbruk: **Post 011: Sluttrapport med oppsummering av alle fagrapporter og anbefalte tiltak.**

Denne posten omfatter utarbeidelse av en samlet sluttrapport for det overordnede forprosjektet for Vestre Moland kirke. Rapporten skal oppsummere alle faglige vurderinger, analyser og anbefalinger fra de øvrige postene, og danne grunnlag for videre planlegging og søknad om hovedprosjekt.

Rapporten vil inkludere:

- Sammendrag av tilstandsvurdering etter NS3424 og NS16096 (Post 001)

- Oversikt over historisk utvikling og arkivsøk (Post 002)
- Vurdering av inneklima og tekniske installasjoner (Post 003 og 005)
- Brannsikkerhetskartlegging (Post 004)
- ROS-analyse og vurdering av naturpåvirkninger (Post 008)
- Vurdering av inventar og kirkekunst (Post 009)
- Kartlegging av kulturlag og gravetraseer, inkludert planlagte tiltak som krever graving (Post 010)
- Vurdering av tegningsmateriale og behov for oppdatering (Post 007)
- Dronefotografisk dokumentasjon (Post 006 og 012)
- Anbefalte tiltak og prioriteringer for videre arbeid
- Vurdering av behov for hovedprosjekt og kostnadsestimat

Sluttrapporten vil også inkludere faglige vedlegg, blant annet:

- Tilstandsrapport for oppvarming og inneklima
- Tiltaksrapport med anbefalinger for energieffektiv drift
- Rapport fra konservator NKF-N
- ROS-analyse og kartgrunnlag

Formål: Å samle og systematisere all informasjon fra forprosjektet i én helhetlig rapport som kan brukes som beslutningsgrunnlag for videre tiltak, søknader og dialog med kulturminnemyndigheter.

Estimert ressursbruk:

Post 012: Systematisk fotodokumentasjon med nummererte og tekstede bilder.

Denne posten omfatter visuell dokumentasjon av Vestre Moland kirke, med systematisk fotografering av bygningsdeler, interiør, inventar og tekniske installasjoner. Bildene skal nummereres og tekstes, og inngå som vedlegg til sluttrapporten (Post 011) og som dokumentasjon i Ordna eiendom.

Arbeidet vil inkludere:

- Fotografering av alle relevante bygningsdeler, inkludert tak, tårn, fasader, vinduer, dører, interiør og inventar
- Nummerering og teksting av bildene med informasjon om motiv, tilstand og plassering

- Organisering av bildene i mapper og oversikter som kan brukes i rapporter og søknader
- Opplasting av bildemateriale til Ordna eiendom i henhold til krav fra Riksantikvaren

Tidligere tilstandsrapport fra 2020 inneholder bilder, men disse er ikke systematisk nummerert eller teksten, og rapporten følger ikke NS3424 eller NS16096. Det er derfor behov for ny og mer strukturert fotodokumentasjon som kan brukes i videre arbeid.

Formål: Å sikre at det finnes oppdatert og systematisk bildedokumentasjon av kirkens tilstand, som grunnlag for faglige vurderinger, tiltak og kulturminneforvaltning.

Estimert ressursbruk: [REDACTED]

Innsatsområder i bevaringsstrategien

Innsatsområde 1 – Bevaring: Alle 12 poster dekker istandsetting, sikring og konservering.

Innsatsområde 2 – Kunnskap og kompetanse: Historisk arkivsøk, kartlegging av kulturlag, vurdering av kompetansebehov og bruk av kvalifiserte fagpersoner. I tillegg vil prosjektet bidra til kompetanseutvikling i egen organisasjon ved å involvere kirketjenere og byggforvaltere i prosessen. Prosjektet vil loggføre erfaringer og metodevalg for senere bruk, og det legges opp til erfaringsdeling med andre fellesråd gjennom møteplasser og samarbeid. Det vurderes også å inkludere lærlinger eller fagpersoner under opplæring i deler av prosjektet, for å styrke rekruttering og kompetanseoverføring innen antikvarisk bygningsvern. Anskaffelseskompetanse og prosjektleidelse vil styrkes gjennom aktiv deltakelse fra kirkeverge og prosjektansvarlig.

Innsatsområde 3 – Opplevelse og formidling (valgfritt): Det vurderes å inkludere forslag til formidlingstiltak i sluttrapporten.

Innsatsområde 4 – Engasjement og deltakelse (valgfritt): Det vurderes å inkludere forslag til involvering av menighet og frivillighet.

Tidligere gjennomført arbeid

- Rapport fra NIKU-befaring 2009
- Lokalhistorisk bok: Vestre Moland kirke – Trekk av dens historie gjennom 800 år
- Tidligere tilstandsrapport (ikke NS-standardisert)

Budsjett

Total kostnadsramme: [REDACTED]

Fordelt på innsatsområder:

- Innsatsområde 1: [REDACTED]

Post	Beskrivelse	Estimert timer
001	Tilstandsanalyse utvidet nivå 2	
002	Utarbeide oversikt over bygnings- og interiørhistorie / arkivsøk	
003	Logging av inneklima	
004	Kartlegging av brannsikkerhet	
005	Kartlegging av el-/ varmeanlegg	
006	Dronefotografering av tak og tårn	
007	Kartlegge behov for oppdatert tegningsmateriale	
008	Kartlegge behov for ROS-analyse	
009	Tilstandsregistrering av kirkekunst og inventar	
010	Kartlegging av kulturlag og gravetraseer	
011	Utarbeide samlet sluttrapport for forprosjektet	
012	Sluttrapport med foto skal lastes inn i Ordna eiendom	
013	Pris for møter	
014	Samlet sum alle arbeider	

- Innsatsområde 2:

Forslag til bruk av midler – Innsatsområde 2

Tiltak	Beskrivelse	Estimert kostnad
Intern kompetansebygging	Kirketjenere og byggforvaltere følger prosjektet tett for å lære om drift og vedlikehold	

Tiltak	Beskrivelse	Estimert kostnad
Erfaringsdeling	Reise og deltakelse i møteplasser med andre fellesråd, f.eks. KA-nettverk eller regionale samlinger	
Loggføring og dokumentasjon	Utvikling av rutiner for å dokumentere erfaringer og metodevalg for senere bruk	
Lærling/intern opplæring	Involvering av fagpersoner under opplæring i deler av prosjektet	
Anskaffelseskompetanse	Kurs eller rådgivning knyttet til offentlige anskaffelser og prosjektledelse	